

O`zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazining 2010 yil _05_ iyuldagi _29_-sonli, _131-qq_-sonli, _17/qq_-sonli qaroriga ilova

O`zbekiston Respublikasi xalq ta'limi muassasalarida
psixologik xizmat to`g`risidagi

N I Z O M

Mazkur Nizom O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2010 yil 7 iyundagi 109-sonli "Umumta'lim maktablarining 9-sinf bitiruvchilarini akademik liseylar va kasb-hunar kollejlarda o`qitish bilan qamrab olishni ta'minlash bo`yicha normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish to`g`risida"gi qarori (O`zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to`plami, 2010 y., 23-son, 184-modda) ga muvofiq, O`zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimidagi muassasalarda Psixologik xizmat (keyingi o`rinlarda Psixologik xizmat deb ataladi)ning maqsadi, vazifalari hamda faoliyatining tashkiliy asoslarini belgilaydi.

I. Umumiy qoidalar

1. Psixologik xizmat O`quvchilarni kasb-hunarga yo`naltirish va psixologik-pedagogik Respublika tashxis Markazi (keyingi o`rinlarda Respublika tashxis Markazi deb yuritiladi) ning tarkibiy tuzilmasi hisoblanadi.
2. Psixologik xizmat "psixologiya" ixtisosligi bo`yicha oliy ma'lumotga ega bo`lgan psixolog yoki qayta tayyorlashdan o`tib, "amaliyotchi psixolog" malakasiga ega bo`lgan oliy ma'lumotli pedagoglar tomonidan amalga oshiriladi.

II. Psixologik xizmatning maqsad va vazifalari

3. Psixologik xizmatning maqsadi - shaxsning har tomonlama shakllanishi, rivojlanishi, samarali ijtimoiylashuvi va moslashuvi, bolalar rivojlanishining barcha yosh davrlarida psixologik salomatligini muhofaza qilish uchun psixologik-pedagogik shart-sharoit yaratishdan iborat.

4. Psixologik xizmatning vazifalari:

har bir bolaning individual xususiyatlari, qiziqishlari, layoqat va qobiliyatlariga muvofiq rivojlanishida uning psixologik imkoniyatlaridan yuqori darajada foydalanish; o`quvchining intellektual, shaxsiy, ijtimoiy rivojlanishidagi og`ishlarni o`z vaqtida aniqlash, tuzatish va oldini olish; umumta'lim maktablarining o`quvchilari va bitiruvchilariga kasbiy va hayotiy o`zligini anglashida ularning shaxsiy qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyatlari, salomatligini inobatga olgan holda psixologik yordam ko`rsatish; ta'lim jarayoni barcha sub'ektlarining psixologik salomatligini muhofaza qilish, o`quvchilar jamoasi va pedagogik jamoada sog`lom psixologik iqlimni saqlash, kelib chiqishi mumkin bo`lgan nizolarning eng maqbul yechimlarini topish; muassasada o`quvchilarning ta'lim va tarbiyasi, o`smirlar va yoshlar xulqidagi og`ishlar, shaxsning oilada va jamiyatda moslashuvi va ijtimoiylashuvi muammolari bo`yicha psixologlar, pedagoglar, ota-onalar yoki qonuniy vakillarning samarali hamkorligini ta'minlash; "xavfli guruh"ga kiruvchi o`smirlarni psixologik qo`llab-quvvatlash, ular uchun tegishli psixologik tavsifnomalarni rasmiylashtirish va zarur bo`lganda voyaga yetmaganlar ishlari bo`yicha komissiyalarga taqdim etish, tarbiyasi og`ir o`smirlarni (huquqbuzarlarni) ijtimoiy reabilitatsiya qilish bo`yicha tadbirlarni amalga oshirish, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish; iqtidorli bolalar va o`smirlarning ijodiy rivojlanishiga imkon berish maqsadida psixologik kuzatish va qo`llab-quvvatlash.

III. Psixologik xizmatning asosiy yo`nalishlari

5. Psixologik xizmatning asosiy yo`nalishlari quyidagilardan iborat:

a). Psixologik ma'rifat - psixologik bilimlarni egallash maqsadida pedagog va o`quvchilar (tarbiyalanuvchilar)ning shuningdek, ota-onalar yoki qonuniy vakillarning psixologik madaniyatini oshirish.

Psixologik ma'rifatning vazifalari quyidagilardan iborat:

o`quvchilarga eng oddiy psixologik bilimlarni berish va ularning bu bilimlarni egallashiga erishish, tengdoshlari va kattalar bilan shaxslararo munosabatlarga kirishish, o`zlarining shaxsiy sifatlari va xarakter xususiyatlari, qobiliyatlari, layoqatlariga baho bera olish bilan bog`liq bo`lgan bilishga oid qiziqishlarini rivojlantirish; o`quvchilarda o`quv jarayoniga, o`qituvchilar va tarbiyachilar bilan muloqotga ijobiy munosabatni shakllantirish; o`smirlar, yigit va qizlarning jinsiy tarbiyasi, ularning oila psixologiyasi va oilaviy munosabatlar, shaxsiy gigiena va kasalliklarning oldini olish sohasidagi bilimlarni egallashiga erishish; har bir bolaga individual yondashuvni amalga oshirishda pedagoglar, tarbiyachilar, ota-onalar yoki qonuniy vakillarning psixologik kompetentligini oshirish; individual suhbatlar, ochiq darslar, seminarlar va maslahatlar, shuningdek, ommaviy axborot vositalari orqali psixologik bilimlarni targ`ib qilish.

b). Psixologik-pedagogik tashxis - o`quvchilarning qiziqishlari, layoqatlari, qobiliyatlari, qadriyatlar yo`nalganligi ijtimoiy ustanovkalari va munosabatlari, bilish va o`quv faoliyati motivatsiyalarini inobatga olgan holda ularning individual-psixologik va shaxs xususiyatlarini aniqlash va baholash.

Psixologik-pedagogik tashxisning vazifalari:

6-7 yoshdagi bolalarning boshlang'ich sinflarda o'qishga tayyorgarligini o'rganish maqsadida ularning psixologik rivojlanishi va qobiliyatlarini aniqlash; ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktablariga qabul qilishda o'quvchilarning bilish va boshqa maxsus qobiliyatlarini aniqlash hamda baholash; turli psixologik tashxis metodikalari yordamida o'quvchilar bilan test-sinovlari o'tkazish va suhbatlashish, natijalarni maktabda ta'lim olish davri mobaynida "Psixologik-pedagogik tashxis daftari" da qayd etib borish; o'quvchilar (tarbiyalanuvchilar) ning iqtidori va potensial qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beruvchi psixologik-pedagogik sharoitlarni yaratish maqsadida ulardagi iqtidorni tashxis qilish orqali aniqlash; umumta'lim muassasalari o'quvchilari va bitiruvchilarining kasb-hunar, mutaxassislik va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalari ta'lim yo'nalishini (kasb-hunar kolleji va akademik lisey) tanlashida ularning qiziqishi, layoqati va bilish qobiliyatlarini aniqlash; tarbiyasi og'ir bolalar va o'smirlar bilan korreksion ishlarni amalga oshirish, ularni tarbiyalash, maktab hamda ijtimoiy muhitga moslashishini ta'minlash maqsadida individual-psixologik va shaxs xususiyatlarini aniqlash; tashxis natijalari bilan o'quvchilar, ota-onalar yoki qonuniy vakillar, pedagoglarni tanishtirish, shaxsning ongli ravishda kasb-hunar tanlashini shakllantirish va rivojlantirishda ularga buning ahamiyatini tushuntirish; shaxsiy muammolarning yechimini topish va ularga zarur psixologik yordam ko'rsatish maqsadida ota-onalar yoki qonuniy vakillar, pedagoglar (ularning roziligi bilan) bilan tashxis ishlarini olib borish.

v). Psixologik profilaktika - bolalarning psixologik salomatligidagi buzilishlar, ularning intellektual, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishidagi salbiy og'ishlarni o'z vaqtida oldini olish.

Psixologik profilaktikaning vazifalari:

suhbatlashish va tashxis tekshiruvlari natijalari, shuningdek, ota-onalar yoki qonuniy vakillar va pedagoglardan olingan ma'lumotlar asosida bolalarning psixologik salomatligini aniqlash; ijtimoiylashuv, ta'lim va tarbiya jarayonida shaxs shakllanishi hamda rivojlanishidagi og'ishlarning oldini olish bo'yicha choralar belgilash, bolalarning kattalar va tengdoshlari bilan bo'ladigan muloqoti hamda munosabatlarida psixologik shikast yetkazuvchi omillarni bartaraf etishga yordam ko'rsatish; asabiy-psixik zo'riqish va shaxs sifatlarining buzilishi alomatlarini aniqlangan, shuningdek, addiktiv qaramlikda bo'lgan (alkogol, narkotiklar, toksik moddalarga ruju qo'yish, internet-qaramlik va boshqa shu kabi holatlardagi) o'smirlarga psixologik yordam ko'rsatish; maktabgacha va umumta'lim muassasalari, mehribonlik uylari hamda oilada bolalar tarbiyasi va ta'limining psixogigienik shart-sharoitlariga rioya etilishini nazorat qilish, bu sharoitlar buzilgan holatlarda choralar ko'rish; bolalar va o'smirlarni o'z qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyatlari va bilimlarini tadbiq etishni xohlagan hayotiy faoliyat sohalari anglab yetishga tayyorlash; ota-onalar yoki qonuniy vakillarga, pedagoglarga (ularning roziligi bilan) shaxslararo munosabatlarda, oilada yoki pedagogik jamoada nosog'lom psixologik iqlim muammolarini hal etishda psixologik yordam ko'rsatish, psixologik shikast yetkazuvchi omillar ta'sirini bartaraf etish bo'yicha choralar ko'rish.

g). Psixologik korreksiya va rivojlantirish - shaxsning shakllanishi hamda rivojlanishidagi

kamchiliklarni tuzatish hamda og'ishlarni bartaraf etish, o'quvchilar (tarbiyalanuvchilar) muomalasi va xulq-atvoridagi buzilishlarni korreksiyalash, shaxsning psixik rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish.

Psixologik korreksiya va rivojlantirishning vazifalari:

o`quvchilar (tarbiyalanuvchilar) dagi psixik jarayonlar, ijtimoiy ustanovkalar, sub'ektiv fikrlar va salbiy munosabatlar rivojlanishini korreksiyalash; ta'lim va mustaqil o`quv faoliyati jarayonida o`quvchilarning bilish faolligi hamda qiziqishlarini rivojlantirish maqsadida ularning intellektual passivligini korreksiyalash; tarbiyasi qiyin bolalar va o`smirlarning ijtimoiy ustanovkalari, munosabatlari, hulq-atvor motivlarini, ularning maktabga va ijtimoiy muhitga yetarli darajada moslasha olmaslik holatlarini korreksiyalash; ta'lim-tarbiya jarayoni barcha sub'ektlari o`rtasidagi normal shaxslararo munosabatlarni korreksiyalash va rivojlantirish; o`quvchilar, ularning ota-onalari yoki qonuniy vakillariga, pedagoglarga psixologik korreksiya natijalarini, shaxsning normal rivojlanishi uchun bu natijalarning ahamiyatini tushuntirish; pedagogik jamoa a'zolarining xissiy-emosional holatlarini, shaxslararo munosabatlarni va ziddiyatli xatti-harakatini korreksiyalash, ularning psixologik madaniyatini yuksaltirish, rahbarlarning boshqaruv uslubini optimallashtirish.

d). Psixologik maslahat - o`quvchilar, tarbiyalanuvchilar, ularning ota-onalari yoki qonuniy vakillariga, pedagoglarga shaxsiy muammolar va ziddiyatli munosabatlarni konstruktiv hal etilishida psixologik yordam ko`rsatish, shaxsning ichki psixologik imkoniyatlarini safarbar qilish uchun shart-sharoitlar yaratish.

Psixologik maslahatning vazifalari:

maktabgacha ta'lim muassasalari xodimlariga bolalarning intellektual, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishining yosh xususiyatlari, rivojlanishdagi buzilishlar hamda kechikishlar, ularni korreksiyalash, shuningdek, bolalarni boshlang`ich sinfda o`qishga va maktabga moslashuvga psixologik tayyorlash masalalari bo`yicha maslahatlar berish; bolalarning boshlang`ich sinflardan o`rta sinflarga o`tishi, shuningdek, maktabni bitirish va bo`lg`usi kasb-hunar hamda ta'lim muassasasi (akademik lisey, kasb-hunar kolleji) ni tanlash masalalarida o`quvchilar, ota-onalar yoki qonuniy vakillarga maslahatlar berish; maktab - internatlar, mehribonlik uylari, shuningdek, yetim bolalar ta'lim olayotgan umumta'lim muassasalari xodimlariga ta'lim-tarbiya, bolalarning ijtimoiylashuvi va moslashuvini psixologik kuzatish masalalari bo`yicha maslahatlar berish; o`smirlar va yoshlarga kattalar va tengdoshlari bilan bo`ladigan o`zaro munosabatlar, oilaviy muammolar, xulq-atvordagi og`ishlarni bartaraf etish, o`z-o`zini tarbiyalash va rivojlantirish, shuningdek, hayotiy va kasbiy o`zligini anglash masalalarida maslahatlar berish; maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasalari, mehribonlik uylari rahbarlariga pedagogik jamoani boshqarishni optimallashtirish, qo`l ostidagi xodimlar bilan shaxslararo munosabatlar, yuzaga kelishi mumkin bo`lgan nizolarni hal etish hamda sog`lom psixologik muhitni ta'minlash masalalarida maslahatlar berish; maslahat berish jarayonida o`quvchilar va tarbiyalanuvchilarda mustaqil ta'lim olish, o`z-o`zini tarbiyalash, o`z-o`zini korreksiyalashga ijobiy munosabatlarni shakllantirish hamda ularni amaliyotda qo`llash bo`yicha tavsiyalar ishlab chiqish;

e). Kasb-hunarga yo`naltirish - o`quvchilarning individual qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyatlari, jamiyat va mehnat bozorining muayyan kasb va mutaxassisliklarga bo`lgan ehtiyojlarini inobatga olgan holda ularni kasbiy o`zligini anglashlari uchun yordam berishga qaratilgan psixologik-pedagogik hamda tibbiy chora-tadbirlar majmui. Kasb - hunarga yo`naltirishning maqsadi - o`quvchilar va maktab bitiruvchilarini muayyan kasbni hamda akademik lisey yoki kasb-hunar kollejidagi ta'lim yo`nalishlarini ongli va mustaqil tanlashga tayyorlash.

Kasb - hunarga yo`naltirishning asosiy yo`nalishlari va vazifalari:

kasbiy ma'rifat - o`quvchilarga turli kasblar, ixtisosliklar, mansab lavozimlari, tanlangan kasbni, ixtisoslikni egallash mumkin bo`lgan ta'lim turlari hamda ta'lim muassasalari, shuningdek, kasbning insonga, uning jismoniy, psixologik va shaxsiy sifatlariga, salomatligiga qo`yadigan talablari haqida ma'lumotlar berish; kasbiy maslahat - o`quvchilarga ularning individual xususiyatlari va mehnat bozori talablariga, ta'lim olish hamda kelgusida ishga joylashish imkoniyatlariga muvofiq kasb va ta'lim muassasasini tanlashga yordam berish; kasbiy tashxis - o`quvchilarning bilish (o`quv predmetlariga, fanga) va kasbiy (kasblarga, mutaxassisliklarga) qiziqishlarini, kasb tanlash motivlari va kasbiy rejalarini aniqlash hamda baholash; kasbiy tarbiya - bolalar va o`smirlarda mehnat malaka va ko`nikmalarini, kasblarga qiziqish, mehnatsevarlik, ishchanlik hamda ma'suliyatni shakllantirish va rivojlantirish. O`quvchilarni kasb-hunarga yo`naltirish bo`yicha tadbirlar O`zbekiston Respublikasi Xalq ta'lim vazirligi, Respublika tashxis Markazi buyruqlari, me'yoriy xujjatlari va metodik tavsiyalari asosida barcha darajadagi tashxis markazlari tomonidan tashkil etiladi va bevosita ta'lim muassasalarining psixologlari tomonidan amalga oshiriladi.

III. Psixologik xizmatning tarkibini shakllantirish va uning faoliyatini tashkil etish

6. Psixologik xizmat Respublika tashxis Markazining tarkibiy bo`linmasi hisoblanadi.

7. Psixologik xizmatga Respublika tashxis Markazi direktori tomonidan tayinlanadigan va vazifasidan ozod qilinadigan bo`lim boshlig`i rahbarlik qiladi.

8. Psixologik xizmatning faoliyati O`zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzurida jamoatchilik asosida tashkil etiladigan Kengash tomonidan muvofiqlashtiriladi. Kengash tarkibi manfaatdor vazirlik va idoralar bilan kelishgan holda ularning vakillaridan shakllantiriladi va xalq ta'limi vaziri tomonidan tasdiqlanadi.

9. O`zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi psixologik xizmat faoliyatini muvofiqlashtiruvchi Kengashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: muassasalarda psixologik xizmatning tashkil etilishi va ta'minlanishi yuzasidan muammolarini o`rganish, ularni bartaraf etish bo`yicha tavsiyalar ishlab chiqish; muassasalarda bolalar ta'lim - tarbiyasi va rivojlanishining psixologik-pedagogik shart-sharoitlarini tahlil qilish, ta'lim sohasidagi innovasiyalar bilan bog`liq holda ularni yanada takomillashtirish bo`yicha tadbirlar belgilash; psixologik xizmatni takomillashtirish muammolari, xususan bolalar huquqlari, salomatligi muhofazasi, ijtimoiy himoyasi va moslashuvi, o`smirlar o`rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bo`yicha respublika ilmiy-amaliy konferensiyalari va seminarlarini tashkil etish; Respublika tashxis Markazi tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar asosida kadrlar (mutaxassis - psixologlar)ni tanlash va ularni joy-joyiga qo`yish, malakasining oshirilishi va attestatsiyadan o`tkazilishini nazorat qilish; psixologlarni tadqiqotchilik loyihalari (grantlar)ni ishlab chiqish va ularni bajarishga jalb qilish, tadqiqotlar natijalarini xalq ta'limi tizimi muassasalarida joriy etishlariga yordam berish; muassasalarda psixologik xizmatning tashkil etilishi holati bo`yicha Respublika tashxis markazi hisobotlarini ko`rib chiqish; Kengash yig`ilishlarini o`tkazish (yilning har choragida, yarim yillikda, yilda) hamda uning a'zolari o`rtasida hamkorlikni ta'minlash; psixologik-pedagogik yo`nalishda ta'lim muassasalari

faoliyatini takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish va Xalq ta'limi vazirligi rahbariyatiga kiritish.

10. Respublika tashxis Markazi tomonidan psixologik xizmat yo`nalishida quyidagilar amalga

oshiriladi: muassasalardagi psixologik xizmatga umumiy rahbarlik qiladi va ushbu xizmat faoliyatini muvofiqlashtiradi; muassasalardagi psixologik xizmat faoliyatini belgilovchi va tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqadi va o`rnatilgan tartibda tasdiqlash uchun Xalq ta'limi vazirligiga kiritadi; o`quv - tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish, shaxsning har tomonlama shakllanishi va uyg`un rivojlanishi, o`quvchilar va maktab bitiruvchilarini uzluksiz kasb - hunarga yo`naltirish vazifalaridan kelib chiqqan holda psixologik xizmat amalga oshirilishining tashkiliy, axborot, ilmiy - metodik ta'minotini yo`lga qo`yadi; psixologlar amaliyotda qo`llashlari uchun o`quvchilarni psixologik-pedagogik tashxisdan o`tkazish metodikalarini (anketalar, testlar, so`rovnomalarni), kasb-hunarga yo`naltirish dasturlari va metodikalarini, shuningdek, psixoprofilaktik dasturlarni, psixologik treninglarni, tegishli metodik tavsiyalarni ishlab chiqadi, tajriba-sinovdan o`tkazadi va sharoitga moslashtiradi; psixologlarning oilalarda, o`quvchilar jamoasi va pedagogik jamoalarda qulay psixologik iqlim yaratish bo`yicha tarbiyalanuvchilar va o`quvchilarning ota-onalari yoki qonuniy vakillari bilan ishlarni tashkil etishlari uchun tavsiyalar ishlab chiqadi va amaliyotga joriy etadi; psixologik xizmatni amalga oshirish va o`quvchilarni kasb-hunarga yo`naltirish bo`yicha ilg`or mahalliy va xorijiy tajribalarni o`rganadi, umumlashtiradi va ta'lim amaliyotiga joriy etadi; muassasalarda psixologik xizmat amalga oshirilishi monitoringini olib boradi; kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo`yish, psixologlarning malakasini oshirish va attestasiyadan o`tkazilishi tashkil etilishini, ularga belgilangan tartibda malaka toifalari berilishini nazorat qiladi.

11. Qoraqalpog`iston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar xalq ta'limi boshqarmalari, tuman (shahar) xalq ta'limi bo`limlari huzuridagi tashxis markazlari tomonidan psixologik xizmat yo`nalishida quyidagilar amalga oshiriladi: muassasalarda psixologik xizmatni amalga oshirilishiga metodik rahbarlik qiladi va faoliyat nazoratini olib boradi; Respublika tashxis Markazi, Respublika bolalar ijtimoiy moslashuvi Markazi, shuningdek, boshqa bolalar tashkilotlari va ilmiy muassasalar tomonidan ishlab chiqilgan psixologik xizmatga doir me'yoriy hujjatlarni, metodik, dasturiy va o`quv materiallarini amaliyotga joriy etadi; bolalarning ta'lim-tarbiyasi va ularning rivojlanishi bilan bog`liq bo`lgan dolzarb muammolar, o`quvchilar xatti-harakatidagi og`ishlarni tuzatish, maktab o`quvchilarining kasb-hunar, o`rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari ta'lim yo`nalishlarini tanlashga tayyorlash bo`yicha psixologlar faoliyatini tashkil etadi; psixologlarga bolalar, ularning ota-onalari yoki qonuniy vakillari, shuningdek, ta'lim muassasalari pedagoglari bilan ishlashda metodik va amaliy yordam ko`rsatadi; psixologik xizmatni amalga oshirishning mahalliy va xorijiy tajribalarini o`rganadi, ularni ta'lim amaliyotiga joriy etadi; psixologik xizmatning amalga oshirilishi monitoringini olib boradi, olingan natijalarni tahlil qiladi va umumlashtiradi, tegishli (viloyat, tuman, shaharlar bo`yicha) ma'lumotlarning kompyuter bankini yaratadi; psixologlar malakasini oshirish va ularni attestasiyadan o`tkazish bo`yicha chora-tadbirlar belgilash yuzasidan takliflar tayyorlaydi, ularga malaka toifalari berilishining hisobini yuritadi. 12. Maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasalari, mehribonlik uylari rahbarlarining majburiyatlariga quyidagilar kiradi: psixologik xizmatning tashkil etilishiga umumiy rahbarlik, psixologning ish rejasini (yillik, choraklik, oylik) ko`rib chiqish va tasdiqlash; psixolog samarali faoliyat yuritishi uchun zarur tashkiliy va moddiy - texnik sharoitlarni yaratish; zarur psixologik adabiyotlar va ilmiy - metodik materiallarni, o`quv, didaktik va ko`rgazmali materiallar, o`quv videofilmlari, muayyan psixologik metodikalarni (testlarni) xarid qilishga ko`maklashish; psixolog bilan birgalikda ota-onalar yoki qonuniy vakillar va pedagoglar uchun o`tkaziladigan psixologik ma'rifiy tadbirlarni (suhbatlar, ma'ruzalar, seminarlar, treninglarni) tashkil etish; olingan ma'lumotlar asosida diagnostik, korreksion, profilaktik tadbirlar va psixologik maslahatlarni o`tkazishda psixologga yordam berish; psixolog faoliyati natijalarini rahbar huzuridagi

yig'ilishlarda, pedagogika kengashlarida, jamoa yig'inlarida ko'rib chiqish va muhokama etish;psixolog faoliyatining barcha yo'nalishlari va natijalarini nazorat qilish, psixologning tegishli ish rejasi bajarilishi yuzasidan oylik, choraklik, yillik hisobotlarini ko'rib chiqish va tasdiqlash.

13. Psixologning vazifalari:bolalarning shaxsiy va ijtimoiy, intellektual rivojlanishi, psixologik salomatligini saqlash uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratish va ta'minlashga yo'naltirilgan kasbiy faoliyatni amalga oshirish;o'quvchilarning (tarbiyalanuvchilarning) rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi sabablarni aniqlash va ularga psixologik yordam (psixokorreksiya, psixoprofilaktika, reabilitasiya va tavsiyalar) ko'rsatish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirish;turli yoshdagi bolalarning xarakter xususiyatlari va shaxs sifatlarini inobatga olgan holda ularning qobiliyat, layoqat, bilish va kasbiy qiziqishlarini o'rganish, korreksiya qilish va rivojlantirish;6-7 yoshdagi bolalarni psixologik tekshiruvdan o'tkazish va ularning boshlang'ich sinfda ta'lim olishga tayyorgarlik darajasini aniqlashda qatnashish;o'quvchilarni tashxis qilish va natijalarni ta'lim olish davomida (1-sinfdan 9-singacha) "Psixologik-pedagogik tashxis daftari" da qayd etib borish;o'quvchilarning (tarbiyalanuvchilarning) individual, jinsiy va yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda korreksion - rivojlantiruvchi dasturlarni ishlab chiqishda ishtirok etish, ularda ijobiy ijtimoiy ustanovkalarni, ta'lim olish, hayotiy va kasbiy o'zligini anglashga tayyorgarlik motivasiyalarini shakllantirish;iqtidorli bolalar va o'smirlarning ijodiy rivojlanishi uchun psixologik qo'llab-quvvatlanishini tashkil etish va amalga oshirish;ijtimoiy va huquqiy xavf omillarining ta'sirini aniqlash, ularning bolalar va o'smirlarga ta'sirini kamaytirish uchun psixologik tashxis tadbirlaridan foydalanish, ijtimoiy muhitda ularning xulq-atvori va muloqotini psixologik-pedagogik korreksiyalash;bolalarning ma'naviy-ma'rifiy, intellektual va jismoniy tarbiyasiga ko'maklashish, o'quvchilar (tarbiyalanuvchilar), pedagog xodimlar, ota-onalar yoki qonuniy vakillarning psixologik madaniyatini shakllantirish;bolalar tarbiyasi, ta'limi va rivojlanishi, shuningdek, ota-onalar va bolalar munosabatlaridagi muammolar bo'yicha ota-onalar yoki qonuniy vakillarga psixologik maslahatlar berish;bolalar bilan ishlashda samarali natijalarga erishish va o'zining kasbiy mahoratini oshirish maqsadida mutaxassis psixologlarning ilg'or tajribalarini va ilmiy uslubiy adabiyotlarni o'rganish;psixologik xizmat, shuningdek, pedagogika jamoasining bolalar tarbiyasi va rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan tadbirlari bo'yicha ma'muriyatning buyruq va farmoyishlarini bajarish;o'z faoliyatiga doir hujjatlar va hisobotlarni o'rnatilgan shakllarda yuritish, ta'lim muassasasida tarbiyaviy tadbirlarning ishlab chiqilishi, rejalashtirilishi va o'tkazilishida, shuningdek, maktab, oila, mahalla hamkorligi amalga oshirilishida ishtirok etish;umumta'lim muassasalarida o'quvchilar soni ko'pligini inobatga olgan holda, psixologik xizmatni amalga oshirishda sinf rahbarlari ham ishtirok etishlari mumkin. Buning uchun maktab psixologi sinf rahbarlari bilan avvaldan tayyorgarlik ishlarini o'tkazishi kerak.

14. Psixologlarning asosiy funksiyalari:har bir yosh bosqichida (bolalik, o'smirlik, yoshlik) shaxsning barkamol shakllanishi va rivojlanishiga ko'maklashuvchi psixologik-pedagogik shart-sharoitlarni yaratish;o'quvchilarning intellektual, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishidagi buzilishlar, shuningdek, ularning xulq-atvori hamda muomalasidagi og'ishlarni aniqlash;o'quvchilar (tarbiyalanuvchilar), ularning ota-onalari yoki qonuniy vakillari, pedagoglar o'rtasida psixologik bilimlarni shakllantirish va rivojlantirish maqsadida psixologik ma'rifat ishlarini olib borish;o'quvchilarning qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyatlari va shaxsiy sifatleri, shuningdek, kasb hamda o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarida keyingi ta'lim yo'nalishini (akademik lisey yoki kasb-hunar kollejini) tanlash motivlarini aniqlash bo'yicha tashxis tadbirlari (suhbatlar, anketa so'rovlari, testlar) ni tashkil etish va o'tkazish;iqtidorli bolalar va o'smirlarni aniqlash, ularning bilimga qiziqishlari, moyilliklari va qobiliyatlarini rivojlantirish, o'quv hamda ijodiy faoliyatga undash uchun zaruriy psixologik-pedagogik shart-sharoitlarni yaratishda ishtirok etish;o'quvchilar (tarbiyalanuvchilar) ning darslarni o'zlashtirmasligi, atrofdagilar bilan ziddiyatli munosabatlarda bo'lishi bilan bog'liq bo'lgan shaxsiy muammolarini aniqlash, ularni ota-onalar yoki qonuniy vakillar, ta'lim muassasalari pedagoglari, mehribonlik

uyarlari tarbiyachilari bilan birgalikda hal etish;tarbiyasi og`ir, pedagogik qarovsiz bolalar va o`smirlarni psixologik tekshirish, ularning xulqidagi og`ishlarni va ijtimoiy muhitga moslasha olmaslik holatini korreksiyalash, o`qituvchilar, tarbiyachilar, ota-onalar yoki qonuniy vakillar uchun ularni qayta tarbiyalash hamda huquqbuzarliklarning oldini olish bo`yicha tavsiyalar ishlab chiqish;tarbiyasi og`ir o`smirlar (huquqbuzarlar) ga psixologik tavsifnomalar tayyorlash, ularni voyaga etmaganlar ishlari bo`yicha komissiyalarga taqdim etish, komissiya qarorlarini ishlab chiqishga ko`maklashish;psixologik yordamga muhtoj o`quvchilar (tarbiyalanuvchilar) ning turli toifalari bilan korreksion - rivojlantiruvchi, profilaktik va maslahat tadbirlarni o`tkazish;"Ishonch qutisi" ishini tashkil etish, o`quvchilar jamoasi va pedagogik jamoada sog`lom psixologik iqlimni yaratish hamda saqlab qolish;o`z faoliyatining barcha yo`nalishlari bo`yicha hujjatlarni (rejalar, dasturlar, hisobotlar, ma'lumotnomalar, xulosalar va hokazo) yuritib borish.

15. Psixologlar o`z funksiyalarini maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasalari, mehribonlik uylari pedagogik faoliyatining o`ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda bajaradilar, tarbiyalanuvchilar, o`quvchilar, ularning oilalari haqidagi ma'lumotlarning sir saqlanishini ta'minlaydilar, beradigan tavsiyalarining asoslanganligi va o`z faoliyati natijalari uchun shaxsan javobgardirlar.

IV. PSIXOLOGLARNING HUQUQLARI VA JAVOBGARLIGI

16. Psixolog quyidagi huquqlarga ega:bolalar, ularning ota-onalari yoki qonuniy vakillari, shuningdek, maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasasi, mehribonlik uyi pedagoglari bilan olib boriladigan ishlarning muayyan yo`nalishlarini mustaqil shakllantirish;psixologik xizmatni amalga oshirish doirasida tadbirlarning ketma-ketligini, maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasasi, mehribonlik uyi pedagogik jarayonining o`ziga xos tomonlari, muayyan shart - sharoitlari va kontingentini hisobga olgan holda o`z faoliyatining ustuvor yo`nalishlarini belgilash;muassasa rahbariyatiga o`zi uchun xona, mebel jihozlari, kompyuter va boshqa texnika vositalari, idora buyumlari ajratilishi to`g`risidagi talablar bilan murojaat qilish;maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasasi, mehribonlik uyi hujjatlari bilan tanishish;psixologik-pedagogik tashxisga oid yangi metodikalar, psixoprofilaktika va korreksion - rivojlantiruvchi dasturlarni ishlab chiqishda qatnashish, ularni sinovdan o`tkazish va amaliyotga joriy etishda ishtirok etish;ma'muriyat bilan kelishgan holda sinfdagi va sinfdan tashqari mashg`ulotlar, shuningdek, boshqa tadbirlarda o`quvchilarning xulq-atvori hamda individual xususiyatlarini, ularning o`qishga, sinf rahbari va o`qituvchilar bilan muomala munosabatini o`rganish maqsadida ishtirok etish;psixologik tadqiqot va tajribalar o`tkazish, ularning natijalarini ilmiy jurnallarda hamda boshqa matbuot nashrlarida e'lon qilish; muassasa ma'muriyati ko`rsatmalari psixologning mazkur Nizomda belgilangan majburiyatlari, funksiyalari va faoliyat yo`nalishlariga zid bo`lsa, ularni bajarmaslik;bolalar taqdirini hal etuvchi turli idoralar va komissiyalar ishida maslahat ovozi huquqi bilan qatnashish, qabul qilingan qarorlar qoniqtirmagan holatlarda yuqori turuvchi idoralarga murojaat qilish;joylardagi davlat hokimiyati idoralariga, tibbiyot va huquqni muhofaza qilish muassasalariga, boshqa davlat va jamoat tashkilotlariga bolalar huquqlari hamda manfaatlarini himoya qilish masalalari bo`yicha iltimosnomalar bilan murojaat qilish;barcha darajadagi tashxis markazlariga maktab o`quvchilarining kasbiy o`zligini belgilashi hamda kasb - hunarga yo`naltirish masalalalari bo`yicha murojaat etish;O`zbekiston Respublikasi qonunchiligida halq ta'limi tizimi muassasalari xodimlari uchun nazarda tutilgan rag`batlantirish va imtiyozlardan foydalanish.

17. Psixolog quyidagilar uchun javobgardir:ish faoliyatini rejalashtirish va ularni bajarish, olinadigan natijalar hamda ular bo`yicha belgilangan tartibdagi hisobotlarni tayyorlashga;psixologik ma`rifat, tashxis, psixoprofilaktika, korreksion-rivojlantiruvchi, maslahat tadbirlarining sifati hamda o`tkazish muddatlariga rioya qilishga;psixologik tashxisning to`g`riligi, tashxis natijalari bo`yicha beriladigan tavsiyalarining asoslanganligiga; o`quvchilar

(tarbiyalanuvchilar), ularning ota-onalari yoki qonuniy vakillarining, maktabgacha ta'lim, umumta'lim muassasasi, mehribonlik uyi pedagoglari va rahbarlarining manfaatlaridan kelib chiqib, ular to'g'risidagi ma'lumotlarning sir saqlanishiga; o'quvchilar (tarbiyalanuvchilar) ning va ta'lim jarayoni boshqa sub'ektlarining shaxsiy muammolariga hamda tashxisi natijalariga oid psixologik va boshqa ma'lumotlarning oshkor etilishiga.

V. PSIXOLOGLAR MEHNATINI RAG`BATLANTIRISH

18. Psixologlar mehnatini moddiy va ma'naviy rag'batlantirish amaldagi qonunchilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

19. Ko'p yillik mehnatlari natijalari bo'yicha yuqori natijalarga erishgan psixologlar O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Hukumatining mukofotlariga taqdim etilishi mumkin.

20. Psixologlar shartnoma asosida xaq to'lanadigan ta'lim va psixologik xizmatlar ko'rsatishda, shuningdek, halq ta'limi muassasalarining manfaatdor yuridik hamda jismoniy shaxslar bilan tuzadigan tadqiqotchilik loyihalari (grantlar) ni bajarishda qatnashadilar.

21. Psixologlarga malaka toifalari attestasiya natijalariga ko'ra belgilanadi hamda ularning mehnatiga haq to'lash differensial tarzda malaka toifasiga muvofiq amalga oshiriladi.